

Gruodžio 7 ir 8 dienomis Juozo Miltinio dramos teatro Didžiojoje scenoje įvyks Valentino Masalskio režisuoto spektaklio „Tiesiog pasaulio pabaiga“ premjera, pagal Jean-Luc Lagarce'o pjesę. Apie tai kaip ši, retai Lietuvoje statomo dramaturgo, pjesė atsirado režisieriaus rankose, kokios kūrinio temos sudomino ir kaip sekasi kūrybinis procesas skaitykite interviu.

Lietuvos teatro scenoje Jean-Luc Lagarce'o vardas nėra labai plačiai žinomas ir, nors Prancūzijoje jis yra laikomas vienu svarbiausių dramaturgų, Lietuvoje šio autoriaus pjesės statomos retai. Kaip Lagarce'ą atradote jūs ir kas paskatino imtis šio teksto?

Vedžiau paskaitas ukrainiečių aktoriams studentams – jie man parodė dvi įdomias pjeses ir supažindino su dviem autoriais, kurių iki tol nežinojau. Pirmoji buvo Don Nigro „Gyvūnų istorijos“, o antroji – Jean-Luc Lagarce'o „Tiesiog pasaulio pabaiga“.

Ši pjesė man sukėlė begalinį susidomėjimą, nes ji man primena daugybės autorių, kurie man labai artimi ir brangūs, kūrybą. Pavyzdžiui, Thomas'o Bernhard'o. Lagarce'o monologai yra visiškai nebuitiniai, nesmulkūs, per juos gali labai daug išsakyti. Jie tarytum maži monospektakliai. Man tai pasirodė labai įdomu.

Kokios pjesės temos jus domina?

Lagarce'o pjesėje mane labai domina grįžimo tema. Bet dar svarbiau matyti, kokia svarbi grįžimo tema buvo pačiam autoriui. Net Lagarce'o rašymo stilius tai atspindi – jis yra pavadinęs jį „minčių apčiupinėjimu“. Juk ir gyvenime negali konkrečiai išsakyti vienos minties – tau reikia daug žodžių, daug grįžimo, kad vėl iš naujo prie jos prisiliestum. Lagarce'o monologuose grįžimo tema ir motyvas labai aiškiai atsispindi.

Dar mane šioje pjesėje domina žmogaus santykis į kitą žmogų. Kitokį žmogų. Žmogų, kuris turi kitokį požiūrį į gyvenimą, puoselėja kitokias mintis apie pasaulį. Jis elgiasi kitaip negu mes. Jis išeina iš mūsų komforto zonos ir, nors mums jis netrukdo, mes jam tampame pikti. Mes pradedame jį niekinti... Dar baisiau yra tai, kad šioje pjesėje tai vyksta šeimoje.

Šioje pjesėje kitokio tema atskleidžiama labai subtiliai. Prieš pat mirtį Lagarce'as parašė pjesę „Tolima šalis“, į kurią įdėjo labai daug šios pjesės. Atvirai kalbant, man ta pjesė labai nepatinka, nes ji yra suvulgarinta aiškumu. Teatre būti įdomiausia yra tada, kai aktorius ne viską pasako nuo scenos, o tik sužadina žiūrovo mintis. Spektaklis tai ne straipsnis, kuriame tu gali rasti atsakymą, tai nėra išvada. Dėl to man patinka, kad Lagarce'o monologuose tarytum nėra aiškos pozicijos. Viskas lieka už monologo, už mūsų vertybių skalės, už proto

ribos.

Kaip manote, kodėl Lagarce'ui buvo svarbu, kad „Tiesiog pasaulio pabaiga“ būtų išgirsta? Juk vėliau šios pjesės motyvai ir netgi siužetas atsikartoja vėlesniuose, per paskutinį gyvenimo penkmetį parašytuose, dramaturgo darbuose, tarsi bandant istoriją papasakoti kuo aiškiau.

Man atrodo, kad viena svarbiausių temų šiame kūrinyje yra mirties tema. Homoseksualumo tema. Savęs, kaip kitokio supratimo tema. Manau, kad ypatingai mirties, išeinančio žmogaus tema jį kankino. Pjesėje „Tolima šalis“ yra vaizduojamas jo nuodėmių pasaulis. Jis kalba apie savo meilužius, tarsi norėtų visą tai išnarplioti.

Dabar mes gyvename visai kitame kontekste, bet aš atsimenu pjesės parašymo metus – tada buvau Amerikoje, keliavau su spektakliu. Mačiau visas amerikiečių pašaipas iš mirstančių homoseksualių žmonių. Mačiau, kaip mano inteligentai draugai juokėsi iš to. Tik vėliau, kai liga persidavė į visuomenę, jie nustojo juoktis ir pradėjo ieškoti vaistų, kaip gydyti.

Tada priešiškus kitokiam buvo labai stiprus, tie metai buvo ypatingai baisūs. Ėjau per Niujorką ir mačiau išmirusius rajonus, kuriuose niekas negyveno, nes niekas nenorėjo nuomotis po mirusiųjų. Tokių rajonų buvo pilna visur – Bostone, Čikagoje, Los Andžele... Pagalvokite, ką ta liga turėjo sukelti šių žmonių sąmonėje? Juk kalbos buvo visokios, buvo sakoma, kad tai yra Dievo ryškė už tokį gyvenimą. Nemanau, kad šios mintys neaplinkė Lagarce'o. Manau, kad būtent ši skausminga situacija vertė jį rašyti. Bet man patinka, kad jis sugebėjo per savo veikėjus nepateikti begalinio, vulgaraus pykčio, išlaikyti filosofinę terpę.

Lagarce'o kalba yra unikali, jo žmogus kalba gyvai, su visais užsikirtimais, kalbos šiukšlėmis, dvejonėmis. Ką tokia kalba suteikia veikėjams, ko nesuteiktų mums labiau įprasta švari, teatrinė kalba?

Joje nėra tiek daug šiukšlių. Aš dažnai pridedu jų dar daugiau. Nes šiukšlės duoda ryšį su žiūrovu. Jos priartina personažą prie žmogaus. Sakyčiau, kad Lagarce'o kalboje veikia ne šiukšlės, o kad tai yra būdas vis sugrįžti prie savo minties. Pats Lagarce'as sako, kad mūsų įsitikinimas, jog galime save išreikšti žodžiais, yra tik iliuzija. Čia ir yra įdomumas – mūsų kalba niekada nėra tik išvadų dėliojimas. Dažnai pjesės būna parašytos vien išvadamis, ir nors jas vaidinti aktoriui yra paprasta, scenoje jis greitai tampa neįdomus.

Šiuolaikinė dramaturgija savyje talpina daug to, kas paslėpta, ko mes nepasakome. Šios pjesės personažai galėtų labai žiauriai išsakyti Luji, ką galvoja, bet jie to nepadaro. Ir Luji

galėtų lygiai taip su jais pasielgti. Tačiau jis pasako labai atsargiai, kalba metaforomis ir tada atsiranda ne piktumo kalba, ne bandymas įkąsti, o pokalbis.

Kokius režisūrinius iššūkius kelia pjesės tekstas?

Aš galbūt visai kitaip suprantu režisūrinį iššūkį. Aš paklūstu autoriui, mano, kaip režisieriaus, uždavinys yra nekliudyti šiandieniniam žiūrovui. Aš rūpinuosi, kaip pateikti kūrinį, kad žiūrovo neišgąsdinti, neišdraskyti ir kuo mažiau pasakyti apie save kaip režisierių. Kad jis išgirstu šios medžiagos esmę. Toks yra mano iššūkis.

Kokias užduotis keliate scenografėms, kurios šiame spektaklyje yra netgi dvi - Renata Valčik ir Rūta Venskutė?

Man buvo svarbu tik viena – kad būtų durys ir stalas. Didelis, didelis stalas... Man durys yra esminis grįžimo simbolis. O stalas man yra šeima. Šitų dalykų prašiau, kad jie būtinai turėtų būti.

Žinoma, bandysime naudoti ir tam tikras technologijas. Nenoriu atskleisti, bet bus minimalių priedų, priemonių, kurios padės žiūrovams patekti į mirties, sapno, grįžimo temą.

Spektaklio kūrybinėje komandoje ir violončelininkas Mindaugas Bačkus. Kodėl nusprendėte į spektaklį įtraukti muzikantą ir kodėl būtent violončelę?

Violončelė man yra skausmo instrumentas. Jis labai liūdnai ir tiksliai atspindi žmogaus sielą. Spektaklio metu Mindaugas Bačkus gros gyvai – jis kurs tarsi mokytojo personažą, kuris mums papasakos šią istoriją.

Kaip dirbate su aktoriais? Į ką gilinatės repeticijų metu?

Dirbdami su aktoriais, mes bandome kuo daugiau suasmeninti šią temą ir kuo mažiau vaidinti personažus. Noriu, kad mus užvaldytų mintis, kurią norime išsakyti, problema kuria norime pasidalinti su žiūrovu. Taip, ji yra emocionali, bet nenorėčiau, kad šis spektaklis pavirstų darbu, kuriame būtų labai daug pusrų, didelių emocinių proveržių. Labai norisi, kad šiame spektaklyje įvyktų ryšys tarp publikos ir aktorių, kad mes pajautume temą. Ryšys, atsiranda tada, kai mes ne vaidiname, o tiesiog gyvename scenoje.

Repeticijų metu aktoriams skaičiau Česlovo Kavaliausko mintis apie tai, kaip žmogus jaučiasi prieš pat mirtį, kas jam yra mirtis. Žmogus mirties akivaizdoje, kai jam yra pasakoma, kad jam liko gyventi metus laiko, praranda visą savo vertybių skalę, jam nebeegzistuoja materija ar kiti žmonės. Jam egzistuoja tik tai jo gyvenimas – praeitis ir

ateitis, kurios nebėra, nes ateitis yra mirtis, išnykimas.

Kaip išsirinkote spektaklio Luji? Ar ieškote aktoriaus, atitinkančio konkrečią specifiką ar tiesiog fizinius duomenis?

Fiziniai duomenys nieko neduoda. Aišku, jie reikalingi teatre – esu matęs atvejų, kai režisieriai nekreipdavo dėmesio į išorę arba išsikeldavo iššūkį pasirinkti aktorių visai neatitinkantį fizinių duomenų ir pralošdavo. Kaip akibrokštą galima rinktis taip padaryti, bet teatro esmė yra žiūrovą įtikinti. Paprasčiausiai įtikinti. Kelrodis man yra autorius.

O ko autorius prašo iš Luji?

Paprasčiausiai, kad jis jaustų egzistenciją, turėtų būties pojūtį. Mes kiekvienas to neturime – niekas nuolatos nejaučia, kad mirs. Bet man svarbus ne tik Luji, man svarbus visas akordas, visa šeima. Luji negali egzistuoti be šeimos, jo pasaulis atsiskleidžia būtent per ją – antrąją jo pusę.

Dramaturgo kūryba ir jo biografija yra tai, į ką reikia atsižvelgti imantis jo kūrinio ar tai, ką geriau ignoruoti? „Tiesiog pasaulio pabaigą“ Lagarce'as rašė pats apmąstydamas savo mirtingumą – tuo metu jau žinojo, kad serga AIDS.

Kaip kada. Labai svarbu, kiek tema buvo artima pačiam autoriui. Šią vasarą dirbau su Tomo Manno „Užburtu kalnu“, kurdamas vaidmenį. Dirbant su šiuo tekstu turi kreipti dėmesį į autoriaus biografiją, nes romane yra labai daug asmeniškumo. Manau, kad Lagarce'o pjesėje taip pat yra labai daug asmeninių dalykų, laiko dalykų, kultūrinių dalykų. Turi į tai kreipti dėmesį. Bet statant, pavyzdžiui, Shakespeare'o pjeses, biografija mums tiek nepadės. Visada reikia galvoti apie tai, kas tau padeda.

Juozo Miltinio teatre režisuojate pirmą kartą. Kaip jaučiatės kurdamas Panevėžyje?

Nepažinau Panevėžio – jis labai pasikeitęs, įgavęs orumą. Matau, kad žmonės eina į teatrą, su didžiausiu malonumu. Kai vaikštau po miestą, matau tiek daug orių žmonių, kurie didžiuojasi savo miestu. Tai retai matau Vilniuje. Jame daug šaršalo, triukšmo, noro pabėgti. O su Juozo Miltinio dramos teatro aktoriais man labai įdomu dirbti, jie labai darbštūs.

Kalbino Aistė Šivytė

Premjerą pristatantis Valentinas Masalskis: „Mūsų įsitikinimas, jog galime save išreikšti žodžiais, yra tik iliuzija“

